

كۆيى كۆيان

كوردستان عبداللە

ھېمالايا بلندترین سرتا چىئانە ل جىھانى، درىژيا وى (۲۴۱۰) كىلومېتىرن و پاناھيا وى (۳۲۰) كىلومېتىرن، ئەڭ سرتا چىيى د چەندىن وەلاتان را دەرئاس دىت وەك چىن، پاكستان، ھندستان، نىپال، بۆتان و بۆرما. د قى سرتا چىيى دا چار كۆپىن ژ ھەمى كۆپىن چىيان بلندتر ھەنە:

۱- چۆمۆلىنزۆ ۷۸۱۵ مېتىر.

۲- مكالالا ۸۴۸۱ مېتىر.

۳- لەوتزى ۸۵۱۶ مېتىر.

۴- ئەقەرىست ۸۸۴۸ مېتىر.

ئەڭ ھەر چار كۆپىن چىيان وەكى چار كىتلىان ل ھنداڭ دو گەلىپىن گەلەك كۆپر د راوەستىيائىنە، ئەو دو گەلى (كاخارتا) و (كاما) نە.

يىن ب سەر قى چىيى كەڭتىن ب رەنگەكى ئەفسانەيى پەستىن جوانيا وان ھەر دو گەلىان ددەن.

لى مەرۆڭ ب تەنى د بەھار و ھاڭىنان دا دىت قان گەلىان بىنىت ژ بەر كول زڭستان و پائىزان كەس نەشەت ب سەر قى چىيى بکەڭىت.

چارا پىشپىيى كۆپى ئەقەرىست ھاتىيە قەدىتن ل سالا ۱۸۵۲ى بوو ژ لايى ھندەك توپوگرافان قە. ناڭى ئەقەرىست ناڭى سەرۆكى وى گرۆپى بوو يى ئەڭ چىايە قەدىتى.

د سەدساليا بۆرى دا گەلەك كەسان دخوازت ب سەر قى چىيى بکەڭىن، رىا ژ ھەمىان بساناھىتر باشۆر بوو نانكۆژ وەلاتى نىپال قە، لى حكۆمەتا نىپال ھەتا سالا ۱۹۴۹ى نەدھىتلا كەس د ناخا وى را ب

سەر وى چىيى بکەڭىت. ژ بەر ھندى خەلكى رىا باكۆر گرتە بەر ھەر چەندە رىەكا سەخت بوو:

■ ل ۴ ی تیرمه‌ها سال ۱۹۲۴ ئی مروّقه‌ک ب ناڤی (ئیدوارد نورتون) ب ته‌نی هلباسکی کوپی نه‌قه‌ریست بوو و ب ته‌نی (۳۰۰) میتر مابوون بگه‌هینه سه‌ری کوپی نه‌قه‌ریست، لی ژ بهر کو پشته نیفرۆ گه‌ه‌ه‌شتبوو وی جهی و نه‌گه‌ر به‌رده‌وام ببا دا لی بیته شه‌ف و شه‌ف ژی ل کوپی نه‌قه‌ریست مره، نه‌چار بوو ب پاش دا بزڅریت.

■ ل (۱) ی تیرمه‌ها ۱۹۳۱ ئی مروّقه‌کی دی ب ناڤی (فرانک سمیث) ل هه‌مان جهی ژ بهر کیتمیا ئوکسجینی نه‌خوشیا گالیوسیاناتسیا (جو‌تدیتنی) گرت و نه‌چار بوو نه‌و ژی ب پاش دا څه‌گه‌ریت.

■ د بلنداهیا (۲۰۰۰-۳۰۰۰) میتران دا فشارا بای دادبه‌زیت و ئوکسجین کیم دبیت، د نه‌نجام دا نه‌خوشیتین بلنداهییه‌ ده‌ست پی دکهن و دک وستیان، سه‌رئیشی، دلزڅرین، څه‌ره‌شیان، و گه‌له‌ک نیشانیان دی، و فان نه‌خوشیان ته‌نی یه‌ک چاره‌ه‌یه، نه‌و ژی دابه‌زین. لی هنده‌ک مروّف هه‌نه‌ دگه‌ه‌نه بلنداهیا (۵۰۰۰) میتران ژی بی ناریشه، نه‌و ژی گه‌له‌ک د کیمن.

■ ل بلنداهیا (۶۰۰۰-۷۰۰۰) میتران، دڅیا پڅدانکا ئوکسجینی دگه‌ل مروّقی هه‌بت، نه‌گه‌ر دی څه‌ندقیته.

■ ل سال ۱۹۳۴ ئی مروّقه‌کی دی ب ناڤی (موريس ویلسون) ب سه‌ر کوپی نه‌قه‌ریست که‌فت، لی ساله‌کی پشته‌ی هینگی و ل بلنداهیا (۶۴۰۰) میتران ته‌رمی وی هاته‌ دیتن. لی ل روژا ۲۹ ئی گولانا ۱۹۵۳ ئی، سه‌عه‌ت یازده و نیڤی نیفرۆ و ژ بو‌جارا ئیککی دو مروّف شیان پی خو‌داننه سه‌ر بلندترین جه‌ل دنیایی و کوپی نه‌قه‌ریست نه‌چار بوو سه‌ری خو‌ل هه‌مه‌به‌ر ئیرادا مروّقی بچه‌مینیت.

نه‌و هه‌ر دو مروّف:

۱- نه‌دموند هیلاری، کو ته‌مه‌نی وی ۳۳ سال بوون و خه‌لکی نیۆزیله‌ندا بوو.

۲- تنسینگ هورگی، کو ته‌مه‌نی وی ۳۹ سال بوون و خه‌لکی نیپال بوو.

۳۰ سالان پشته‌ی هینگی ئانکو هه‌تا سال ۱۹۸۳ ئی ۱۳۳ که‌س ژ ۱۸ وه‌لاتان شیان ب سه‌ر کوپی نه‌قه‌ریست بکه‌ڤن.

نوکه‌ ژی هه‌ر سال هژماره‌کا زۆر ژ چیا‌فانان ب سه‌ر نه‌قه‌ریست دکه‌ڤن و به‌سه‌رکه‌فتنا چیان، نوکه، ئارده‌زویه‌کا و ده‌رزشی یا به‌ربه‌لاڤه‌ ل جیهانی. هیڤیدارین نه‌ف رهنه‌گه‌ و ده‌رزشه‌ ل کوردستانی ژی په‌یدا ببیت ژ به‌ر کو کوردستان وه‌لاته‌کی چیا‌یی یه‌ و چیا‌یتن رک و بلند لی هه‌نه‌ وه‌ک چیا‌یی ئاگری پی کو بلنداهیا وی دگه‌ه‌یه‌ ۵۱۶۵ میتران.

